

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ У ЗАСТОСУВАННІ САНКЦІЙ В УКРАЇНІ

Правова політика України щодо забезпечення правомірної поведінки у суспільстві свідчить про необхідність застосування обмежувальних засобів з метою підтримання та відновлення правопорядку. Законність застосування останніх є особливо актуальним у наш час, оскільки права людини та їх гарантії визначають зміст діяльності демократичної правової держави.

Слово «принцип» вживається ще з часів середньовіччя, від французького слова «principe», латинського «principium» (основне пояснення, засада, основоположна ідея), що походять від латинського «princeps» – імператор, лідер, особа, в руках якої уся повнота влади. Необхідність розроблення принципів виникла ще у часи середньовіччя та пов'язана, як вважає Ю. Задорожний, «із необхідністю врегулювання стосунків і забезпечення співіснування різних правових систем та органів, що їм підпорядковувалися» [1, с. 273].

Законність – це атрибут існування та розвитку демократичного суспільства. Вона потрібна для забезпечення свободи та реалізації прав громадян, формування та функціонування громадянського суспільства, здійснення демократії, побудови й ефективної діяльності державного апарату.

Принцип законності є обов'язковим для всіх елементів механізму держави (її органів та організацій, державних службовців тощо), громадянського суспільства (релігійних та громадських організацій, незалежних газет, об'єднань тощо) і для всіх громадян. У вітчизняній правовій науці законність визначається як неухильне виконання законів та відповідних правових актів органами влади, посадовими особами, громадянами і громадськими організаціями тощо [2].

Як бачимо, принцип законності в діяльності органів управління є основоположним принципом їх діяльності. Адже без встановлення правових гарантій вільного та безпечного існування особи не може відбуватися подальший розвиток України в напрямку побудови правової демократичної держави.

Застосування санкцій, згідно Закону України «Про санкції» від 14 серпня 2014 року № 1644-VII, ґрунтується на таких принципах: «законності, прозорості, об'єктивності, відповідності меті та ефективності» [3].

Санкції є одним із засобів дотримання законності. Адже коли вчиняються правопорушення, не можна обійтися без санкцій та

відповідальності. Водночас діяльність органів влади, яка спрямована на їх реалізацію, вимагає належної чіткої правової регламентації.

Застосування санкцій є сьогодні поширеним міжнародно-правовим інститутом політичного характеру, що застосовується для боротьби з ворожим впливом однієї країни, її фізичних і юридичних осіб проти іншої.

Важливим питанням у наш час є правомірність застосування санкцій, що є надзвичайно важливим для реалізації принципу законності. Це може бути рівень загрози, наприклад, запровадження міжнародних санкцій допустимо тільки у ситуації, існування якої Рада Безпеки ООН визначає як загрозу миру, порушення миру чи агресію. Крім того, необхідно зробити правильний вибір мети: зокрема, йдеться про припинення міжнародних правопорушень, відновлення міжнародного порядку та створення умов для виконання об'єктом відповідних зобов'язань, що випливають з норм відповідальності.

Отже, санкції є інструментом, який потрібно застосовувати тільки тоді, коли вичерпано усі мирні засоби врегулювання суперечки чи конфлікту для підтримання чи відновлення міжнародного миру та безпеки.

Також необхідно враховувати і критерії пропорційності санкцій. Виходячи з чого, тип та інтенсивність санкцій має бути порівняним із типом та наслідками міжнародного злочину та не перевищувати межі, необхідні для досягнення цілей санкцій. Важливо зберігати баланс між санкціями та наслідками. Реалізація такого критерію, як збалансована оцінка впливу, потребує об'єктивної оцінки короткострокових, довгострокових соціально-економічних та гуманітарних наслідків санкцій як для суб'єкта санкції, так і для третіх країн.

В Україні з 2014 р. діє Закон «Про санкції», призначенням якого є «захист національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидія терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави» [3]. Для цілей цих до визначеного кола осіб можуть бути застосовані спеціальні економічні й інші обмежувальні заходи.

Рішення про застосування санкцій приймається РНБО (Радою національної безпеки та оборони України) та вводиться у дію указом Президента. Законодавство передбачає багато видів санкцій, зокрема: блокування активів; анулювання чи зупинення ліцензій, інших дозволів, одержання яких є умовою здійснення діяльності певного виду; обмеження чи припинення надання телекомунікаційних послуг та використання телекомунікаційних мереж тощо.

Проте, Закон «Про санкції» містить деякі прогалини, які негативно впливають на здійснення санкційної політики. Зокрема, дискусію викликає правомірність згідно із зазначеним Законом застосування санкцій до громадян і юридичних осіб України. Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону, зрозуміло, що на останніх дія його поширюється лише в тому

випадку, коли вони відносяться до «суб'єктів, що здійснюють терористичну діяльність». Проте, це є досить спірним питанням, адже тлумачення даних норм може бути широким. Слід пам'ятати, ст. 62 Конституції України встановлює, що особу вважають невинуватою у вчиненні злочину та не можуть піддавати кримінальному покаранню, поки її вину не буде доведено у законному порядку та встановлено обвинувальним вироком суду. Процедура визнання особи винною в скоєнні злочинів Законом України «Про санкції» не передбачена.

Також у ньому відсутній механізм оскарження дій органів влади. Зокрема вважається, що Рішення РНБО повинно бути виконаним й без рішення суду, адже воно є самодостатнє і виступає підставою для органів влади щодо виконання накладених санкцій. РНБО необхідно буде доводити, що його рішення стосовно застосування санкцій ухвалено було на законних підставах, тільки якщо «підсанкційна» особа звернеться до суду. Проте, не зрозуміло, як саме РНБО визначить, кого піддавати санкціям за терористичну діяльність відповідно до Закону «Про санкції», а кого піддавати покаранню згідно Кримінального кодексу України. Варто зазначити, що у демократичній державі санкції не можуть замінити кримінальну відповідальність та повинні застосовуватися пропорційно вчиненим порушенням, вони не можуть мати політичного підґрунтя, адже тоді принципи правосуддя та законності можуть будуть знівельовані.

Ще одним проблемним питанням є відсутність моніторингу Радою національної безпеки та оборони України за виконанням іншими державними органами її рішень. Наразі у Законі не визначено, хто і як має звітувати і контролювати ці процеси, фіксувати та повідомляти про порушення санкцій особами, які були внесені у санкційні списки.

Як бачимо, застосування санкцій має ґрунтуватися на таких основних принципах: законності, об'єктивності, прозорості, ефективності та відповідності меті. Принцип законності у застосуванні санкцій полягає у тому, що будь-які дії органів влади, які мають право накладати санкції, повинні бути чітко визначені нормами чинного законодавства України та міжнародно-правовими актами, процедури застосування санкцій мають бути дотриманні, а інтенсивність санкцій має бути відповідною правопорушенням та не перевищувати межі, необхідні для досягнення цілей санкцій. Отож, важливо зберігати баланс між санкціями та їх наслідками. Обов'язково потрібно здійснювати нагляд та контроль за цим процесом, а також систематично проводити моніторинг ефективності накладених санкцій.

Список використаних джерел:

1. Задорожний Ю. Започаткування римським правом принципів права у країнах романогерманської правової сім'ї. *Право України*. 2010. № 3. С. 272-276.

2. Марушій О. Принцип законності у діяльності органів публічного управління: методологічні засади (2017) URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13321/44.pdf>
3. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>